

**skandia** : idéer för livet

# De deprimerade tonårsflickorna

Ingvar Nilsson & Anders Wadeskog

([i.nilsson@seeab.se](mailto:i.nilsson@seeab.se), [a.wadeskog@seeab.se](mailto:a.wadeskog@seeab.se))

2010-06-01

45% av alla tonårsflickor har någon gång skadat sig själva. Bakom varje fall finns ett personligt trauma och stora kostnader för samhället. Vi presenterar en rapport om självskaðebeteende och kostnader för detta. Det finns verktyg för hur kommuner kan bidra till färre unga på glid.

# De deprimerade tonårsflickorna

Ingvar Nilsson & Anders Wadeskog

( [i.nilsson@seeab.se](mailto:i.nilsson@seeab.se) & [a.wadeskog@seeab.se](mailto:a.wadeskog@seeab.se) )

2010-06-01

## 1. KARIN

### 1.1 Karins liv

Karin är tillsammans med ett yngre syskon uppväxt i en förhållandevis normal familj. Hennes pappa jobbar på ett mindre tillverkningsföretag medan mamman arbetar deltid inom hemtjänsten. Karin hade en helt normal småbarnsperiod, förskole- och lågstadietid. Hon var glad, trivdes i skolan och hade många kamrater.

När Karin börjar i fjärde klass och får en ny lärare märker hennes mamma att hon inte verkar lika glad som tidigare. När Karin går i femte klass ska familjen flytta och Karin måste byta skola. Hon oroar sig mycket för detta men får mycket stöd och uppmuntran från sin lärare att tro på sig själv. Läraren ringer också och pratar med Karins mamma, som dock inte tycker att det finns anledning att oroa sig. Men Karin är ofta trött, har ont i magen och sover illa. Under sommarlovet mellan femman och sexan blir det trots allt lite bättre.

Hösten då Karin börjar sjätte klass börjar det bli värre. Hon har inte lyckats att riktigt etablera sig i den nya klassen och besöken hos både skolsköterska och kurator blir allt mer frekventa. Karin blir allt mera ensam, dämpad och tyst. Något som hennes nya lärare uppmärksammar och därför kontaktar Karins mamma. Till svar säger mamman att Karin var mycket förkyld men annars är det inget annat.

I sjunde klass tystnar Karin allt mer. Hon går ofta till skolsköterskan och klagar på magont och huvudvärk. Skolresultaten blir allt sämre och hon verkar trött och uppgiven. Hennes frånvaro ökar. Skolkuratoren oroar sig för de depressiva drag hon uppvisar och erbjuder besök hos en skolpsykolog men både Karin och hennes mamma ställer sig avvisande. Mamman säger också att även hon hade en besvärlig tonårstid. Inför åttan får hon erbjudande om sommarskola, men hon blir förkyld och uteblir.

I åttan blir det ännu värre med frånvaron med den följd att Karin misslyckas ganska rejält i skolan. Hon tillbringar mycket tid framför datorn, mest nattetid med att surfa och chatta. Dagarna sover hon bort. Hon drar sig undan både föräldrar och kompisar och blir allt mer inåtvänd.

I nionde klass misslyckas Karin helt med att få godkända betyg och därmed blir det heller ingen fortsättning på gymnasiet. Nu sitter Karin mest hemma och hamnar ofta i konflikt med sin mamma. Pappan har en undanskynd roll i familjens sociala liv.

Karin får kontakt med socialtjänsten och erhåller ekonomiskt bistånd. Samtidigt ställs krav på henne att gå till läkare. Karin undersöks på vårdcentralen men har inga kroppsliga sjukdomar. Tiden går och många dagar stiger hon inte ens upp och hon missköter alltmer sin hygien.

Via en chat-kompis får hon ett tips om en ungdomsmottagning. Hon går dit och får tid hos en psykolog, som direkt ser att Karin är rejält deprimerad och att det föreligger risk för självskaðebeteende. Rentav av risk för självmord.

Karin får en direktremiss till BUP där en utredning görs. Relationen med föräldrarna blir allt sämre och socialtjänsten kopplas in. Man ser ett stort behov för henne att komma hemifrån och byta miljö.

Karin isolerar sig alltmer i föräldrahemmet och konflikterna med mamman blir allt värre. Hon gör flera självmordsförsök med hjälp av tabletter med besök till akuten som följd. Socialtjänsten kopplas in på nytt och nya utredningar görs.

Nu är även mamman sjukskriven i perioder med täta besök på vårdcentral och medicinering med psykofarmaka.

Av socialtjänsten placeras Karin i en lägenhet. Men hon klarar inte av att sköta vare sig själv, sin mat eller lägenhet. Hon erbjuds kontaktperson och stödperson, och placeras i specialskola.

Hon är vaken och skriker om nätterna. Hon skär sig och hamnar återkommande på akuten. Det bestäms att hon under en tid ska placeras inom slutenvården och genom socialtjänstens försorg placeras hon på slutna institution (HVB) där hon snabbt hamnar i konflikter med andra intagna. Det dröjer inte länge förrän hon skrivs ut. Historien upprepar sig sedan. Efter ännu ett självmordsförsök skrivs hon åter in, via slutenvården inom ungdomspsykiatrin, på ett HVB-hem. Efter en kortare period där skrivs hon ut igen. Ännu ett självmordsförsök slutar med en tre månaders LPT-vistelse. Hon överförs nu till en vuxen psykiatrisk klinik.

När vi skiljs från Karin befinner hon sig på ett HVB-hem för unga flickor med depression och risk för upprepade självskaðebeteende och ytterst självmord. Karin är alltså en ung kvinna som via sin tonårsdepression förefaller vara på väg in ett besvärligt utanförskap. Detta väcker ett antal frågor:

- \* hur omfattande är utanförskapet i allmänhet och för deprimerade unga kvinnor i synnerhet?
- \* hur ser trenderna ut kring detta – ökar eller minskar detta fenomen?
- \* vad kostar detta utanförskap på kort och lång sikt?
- \* kan man bryta det och hur skulle det i så fall gå till?

## 1.2 Det handlar inte om brist på resurser

Om vi lämnar Karin här är det ganska lätt att tänka att hon förmodligen går en ganska dyster framtid till mötes. Deprimerad och utan utbildning framstår inte hennes chanser på arbetsmarknaden som särskilt ljusa. Hur och varför hamnade hon där hon nu befinner sig? Hur kunde detta ha undvikits? Karin saknar ju inte begåvning, utan tvärtom är hon en ganska smart tjej. Man skulle snarare vilja kalla henne ett skört barn.

Det har heller inte saknats insatser från samhällets sida kring henne. Snarare är det så att det har satsats stora resurser kring henne. Trots detta har man inte lyckats och vi kan se ett antal möjliga förklaringar till detta misslyckande:

- \* insatserna kommer **för sent** då problemen redan hunnit växa till sig och utvecklats,
- \* insatserna är **reaktiva** i stället för förebyggande. Man väntar länge med att ingripa,

- \* insatserna bygger **inte på de behov** Karin har, utan består av de insatser som man har till förfogande,
- \* insatserna bygger **inte på kunskapsbaserade** metoder utan på tradition, som man brukar göra eller ”det som känns rätt”,
- \* insatserna är **inte samordnade** och stödjer följaktligen inte varandra – varje enskild handläggare och aktör agerar på egen hand,
- \* det **brister i systematik** kring insatserna. Ingen ser, håller i och tar ansvar för helheten av insatser kring Karin,
- \* det finns **ingen kontinuitet och uthållighet** eller långsiktighet i insatserna kring Karin,
- \* det finns ingen djupare insikt eller **kunskap om de verkliga problemen** bakom Karins beteenden. Därför inriktar sig många insatser på de symptom hon uppvisar i stället för de bakomliggande orsakerna.

På ett mer abstrakt plan beror detta i sin tur på ett antal andra brister:

- \* olämplig **organisationsstruktur** i förhållande till de problem som ska tacklas. Alla agerar i sitt stuprör och ingen har ett helhetsuppdrag,
- \* **styr- och uppföljningssystem** som fokuserar på kortsiktiga ekonomiska balanskrav i verksamheten i stället för långsiktig effektivitet,
- \* ett otydligt eller svagt **ledarskap** kring denna typ av frågor.

Karin finns inte i verkligheten. Men under de 30 år som vi arbetat med utanförskapets ekonomi har vi mött hundratals människor som har drabbats av den här typen av problem. De återkommer systematiskt över hela landet. Ibland exakt som för Karin, ibland betydligt värre och i andra fall mycket bättre.

Det slående kring Karin är inte att det råder brist på insatser och resurser, eller brist på god vilja. Karin är omgiven av människor med goda avsikter och god vilja. Vad det handlar om är hur vi använder tillgängliga resurser på ett så effektivt sätt som möjligt. För Karins skull och för skattebetalarnas skull.

Det sätt på vilket vi möter Karin idag leder inte bara till mänskligt, och många gånger onödigt, lidande. Det leder även till ett omfattande resursslöseri, till stor del alldeles i onödan. Karin är förmodligen en ung kvinna som med ett anpassat stöd och samordnade insatser vid rätt tid skulle kunna klara av både sina problem som ung och leva ett fullgott liv som vuxen.

### 1.3 De ekonomiska konsekvenserna – en översikt

Det uppstår alltså betydande ekonomiska konsekvenser av detta. Under skoltiden satsas mängder med resurser kring Karin, vilka i stor utsträckning är bortkastade av de skäl vi ovan angett. Det är en ineffektiv användning av våra välfärdsresurser. Det händer också saker kring Karins mamma, som oroar sig för sin dotter, och som till följd av detta sjukskrivs och får gå ner i arbetstid. Även hon behöver nu stöd och hjälp av sjukvården och socialtjänsten.

Med erfarenhet av den utveckling som vi sett är sannolikheten liten att Karin som vuxen kommer att arbeta. Därmed går samhället miste om hela den produktionsförmåga hon besitter och därmed också de skatteintäkter för kommun, landsting och stat som hon annars skulle kunna ha bidragit med. Nu behöver Karin istället försörjning av samhället och förmodligen kommer hon att under stora delar av

vuxenlivet att behöva psykiatriskt stöd. Vill det sig illa kanske ett självmedicinerande missbruk växer fram och kanske också somatiska följsjukdomar.

Sammanfattningsvis kan man säga att dessa kostnader till följd av Karins utanförskap består av två delar; **förluster av produktionsvärden och kostnader för våra välfärdssystem**. Om inget dramatiskt inträffar är det kostnader som uppstår år efter år fram till Karins ålderspension vid 65 års ålder. Vi återkommer längre fram till hur stora dessa kostnader är. I tidigare studier har vi som en tumregel funnit att för varje ung människa som hamnar i ett mönster, som har likheter med Karins, uppstår en långsiktig samhällskostnad på 10-15 miljoner kronor eller mer, allt beroende på vilken form av utanförskap Karin kommer att hamna i.

## 2. UTANFÖRSKAPETS OMFATTNING OCH KOSTNADER

### 2.1 Sannolikheten för utanförskap<sup>1</sup>

*”Nobbade män är en tickande bomb. Frågan är vad som kommer att ske med den stora grupp lågutbildade män som klarar sig dåligt eller rentav slås ut av det nuvarande utbildningssystemet. De kommer sannolikt att bli förlorare på en allt hårdare arbetsmarknad... (de) kommer att bli dubbelt ratade dels på arbetsmarknaden, dels på äktenskapsmarknaden....en rekryteringsbas för allehanda politiska och religiösa extremistiska rörelser samt kriminella nätverk.” (Bo Rothstein i Expressen, 4 april 2010)*

En första fråga att ställa sig är hur omfattande utanförskapet bland unga kan komma att bli i framtiden. Det är något som man naturligtvis inte kan veta. Men låt oss göra ett enkelt antagande; vi antar att framtidens generationer kommer att hamna i ett utanförskap som är ungefär lika stort som det för dagens vuxna generationer. Då kan vi med hjälp av dagens statistik våga oss på en första uppskattning av framtidens utanförskap. Vi har nedan utgått från ett år då det föds cirka 95 000 barn i Sverige. Frågan blir då; hur många av barnen i en sådan årskull kommer som vuxna att befinna sig i ett utanförskap, om deras utveckling ligger i linje med tidigare generationers utveckling?

Regeringens narkotikasamordnare<sup>2</sup> anger att det finns ungefär 26 000 grova narkotikamissbrukare. För rikets del innebär detta att cirka 2,8 promille ( $26\,000/9\,000\,000^3$ ) hamnar i denna form av utanförskap.

Antalet alkoholister i landet är ett betydligt mera svår fångat tal eftersom uppfattningen om vad man menar med alkoholism och då den blir ett stort samhällsproblem varierar starkt. Enligt centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning dör varje år mellan 5 000 och 7 000 människor till följd av de skador som har att göra med alkoholkonsumtion. Enligt samma källa dricker 250 000 människor i Sverige så att de får skador av alkoholen<sup>4</sup>. Det motsvarar cirka 2,7 procent av totalbefolkningen. Vi har i vårt kommande räkneexempel av försiktighetsskäl valt att lägga oss på nivån 1 procent, vilket innebär cirka 950 grava alkoholister.

---

<sup>1</sup> Det är viktigt att komma ihåg att vissa personer kan samtidigt tillhöra flera av de nedan uppräknade målgrupperna och därför kommer att dubbelräknas om man inte ser upp. Vi har här undvikit sådan dubbelräkning.

<sup>2</sup> [www.mobilisera.nu](http://www.mobilisera.nu)

<sup>3</sup> Vi har här valt att ha hela befolkningen som nämnare i kvoten vilket inte är helt riktigt. Snarare borde vi ha utgått från 15 år och uppåt och kanske också tagit bort en del av de övre åldersgrupperna. På detta vis undviker vi dock att överskatta sannolikheten för marginalisering.

<sup>4</sup> [www.can.se](http://www.can.se)

För personer med någon form av psykisk sjukdom är det också svårt att ange ett entydigt procenttal. Enligt Socialstyrelsen finns det cirka 43 000 personer med psykiska funktionshinder. För rikets del innebär detta att cirka 4,8 promille av befolkningen tillhör denna grupp. Vi har valt nivån 0,5 procent. Då det gäller personer med lättare eller lindrigare psykisk sjukdom har vi använt oss av flera olika källor vid sidan av socialstyrelsen såsom RSMH, Schizofreniförbundet samt den så kallade Miltongruppens arbete. Här säger man att cirka 16 procent av männen och 26 procent av kvinnorna lider av lättare psykisk ohälsa och att 3 procent av männen och 5 procent av kvinnorna drabbas av svårare psykisk ohälsa. I kalkylerna nedan väljer vi av försiktighetsskäl att lägga oss på nivån 5 procent sannolikhet för mildare men långvarig psykisk ohälsa. Det handlar då om strax under 5 000 personer.

Då det gäller socialförsäkringssystemet är svårigheterna att säga något om sannolikheten för ett permanent utanförskap inte obetydliga. I genomsnitt uppgår antalet sjukdagar per anställd till cirka 15 dagar per år. Merparten av dessa dagar tas i anspråk av de långtidssjuka. Till detta kommer cirka 225 000 personer som är vad man förr kallade förtidspensionerade men som idag omnämns som att de uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning. Dessa 225 000 personer utgör cirka 5 procent av arbetskraften (225 000/4 500 000). Vi har även här valt ett tal i underkant; 3 procent.

Gruppen långtidsarbetslösa är också svår att hantera. Man kan utgå från konventionell arbetsmarknadsstatistik och då hitta vissa uppgifter. Men det man då missar är de som av olika skäl är så utestängda från arbetsmarknaden att de inte ens söker arbete och därmed inte räknas med som en del av arbetskraften. Även här har vi valt nivån 3 procent.

Nedan har vi i tabellform sammanställt de olika sannolikheterna för utanförskap. Totalt sett handlar det om cirka 12 000 barn eller 12,8 procent av de berörda årskullarna. Då vi studerar denna tabell gäller det att hålla några saker i minnet. Den första är att man på goda grunder kan välja något annorlunda tal än vi har gjort för varje delgrupp även om det är sannolikt att man hamnar i dessa storleksordningar. Den andra är att vi genomgående valt att lägga våra siffror i underkant för att inte överdriva de effekter vi senare vill illustrera som konsekvenser av ett framtida utanförskap. En tredje sak man bör observera är den skenbara exaktheten i talen. Naturligtvis talar vi här om storleksordningar snarare än exakta tal.

## Andelen sannolikt marginaliserade barn och unga i en årskull för riket

<b>Narkoman</b>	<b>285</b>
<b>Alkoholist</b>	<b>950</b>
<b>PsykSvår</b>	<b>475</b>
<b>PsykLätt</b>	<b>4 750</b>
<b>LångSjuk</b>	<b>2 850</b>
<b>LångArbetslös</b>	<b>2 850</b>
<b>Summa</b>	<b>12 160</b>
<b>Andel</b>	<b>12,8%</b>
<b>av</b>	<b>95 000</b>

Inför en tabell av detta slag kan man reagera på flera olika. Man kan uppfatta den som en deterministisk lagbundenhet; så här kommer det med säkerhet att gå och det finns inget vi kan göra åt det!

Vi tror att detta kan vara en alltför dramatisk tolkning. Men tabellen visar med viss sannolikhet vad som kommer att hända med en årskull barn om inget särskilt görs för att förhindra detta. Omvänt visar den på det behov av insatser som finns för att kunna undvika ett sådant förlopp. Man skulle kunna kalla detta för **preventionspotentialen** – så stort är det preventiva uppdraget om vi vill ha en sorts **nollvision i utanförskap**.

Är siffran hög eller låg? Ligger vi i överkant eller underkant? Generellt sett tror vi att den är satt ordentligt i underkant. Vi har skalat bort en hel del grupper, till exempel personer med måttligt missbruk. På samma vis har vi tagit bort alla sekundäreffekter som drabbar anhöriga och vänner som en viktig och ofta förbisedd effekt av utanförskap. Vi har också skalat ner talen både för långtidssjuka och långtidsarbetslösa ganska rejält.

Ekonomen Jan Edling skrev för fem år sedan den uppmärksammade rapporten ”Alla behövs”<sup>5</sup>. I den anger han att cirka 1 miljon människor eller cirka 20 procent av befolkningen i arbetsför ålder, permanent befinner sig i någon form av utanförskap och som en följd av det försörjs av de offentliga försörjningssystemen (a-kassa, sjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning, ekonomiskt bistånd).

En generell bild idag är alltså att drygt 1 miljon människor befinner sig någon form av utanförskap i förhållande till arbetsmarknaden. Beroende lite grand på hur man räknar ligger detta mellan 19 procent och 25 procent av befolkningen. I en studie som genomfördes i Sörmlands län fann vi att 17,7 procent av befolkningen i arbetsför ålder befann sig i någon form av permanent utanförskap. Vi har här inför våra egna beräkningar landat i siffran 12,8 procent som ett mått på gruppens sannolika utanförskap i framtiden, om kommande generationers utanförskap ser ut som dagens vuxengeneration. Siffran måste anses vara låg och ligger sannolikt rejält i underkant. Om vi å andra sidan tänker på att våra siffror innebär att man i varje klass kan identifiera tre till fyra barn vars liv med stor sannolikhet kommer att präglas av ett mer eller mindre livslångt utanförskap förfäras man. Detta leder omedelbart till några frågor:

- \* hur mycket av detta är onödigt? Med andra ord; hur stor är potentialen för framgångsrikt preventivt arbete?
- \* vad leder detta till i form av mänskligt lidande och ekonomiska konsekvenser?
- \* vad skulle därmed det ekonomiska värdet vara av ett gott förebyggande folkhälsoarbete?

Det är dessa frågor vi nu ska försöka ta oss an.

Det vi nu gjort är att konfrontera dessa sannolikhetstal med kostnaderna för olika former av utanförskap. Vi har multiplicerat antalet missbrukare, psykiskt sjuka med flera med kostnaderna för respektive utanförskap och därefter summerat detta fördelat på olika myndigheter och samhället totalt. Resultatet presenteras i tabellen nedan. Tabellen visar de årliga kostnaderna, kostnaderna för fem år, 20 år och 45 år<sup>6</sup> för det utanförskap som drabbar den marginaliserade andelen av de 95 000 barnen i en årskull.

---

<sup>5</sup> Edlings rapport ”Alla behövs” finns tillgänglig på nätet. Rapporten följs upp sommaren 2010 med boken Agenda för Sverige, som i stort bekräftar och utvecklar tankarna i den tidigare rapporten.

<sup>6</sup> Vi har valt tidshorisonten 45 år för ett livslångt utanförskap eftersom det skildrar vad som ekonomiskt sker mellan 20 och 65 års ålder.

## Samhällskostnaderna för en årskull marginaliserade unga i riket

	<b>1 år</b>	<b>5 år</b>	<b>20 år</b>	<b>45 år</b>
<b>Arbetsförmedling</b>	181 385 733	839 796 937	2 563 694 951	3 908 652 362
<b>Försäkringskassan</b>	1 978 643 533	9 160 912 245	27 966 027 792	42 637 475 473
<b>Kommunen</b>	1 524 630 633	7 058 880 084	21 549 036 965	32 854 023 529
<b>Landstinget</b>	1 283 297 889	5 941 534 768	18 138 054 596	27 653 582 544
<b>Rättsväsendet</b>	718 852 531	3 328 211 901	10 160 218 113	15 490 439 108
<b>Övriga</b>	683 366 667	3 163 916 066	9 658 663 054	14 725 759 844
<b>Summa</b>	6 370 176 985	29 493 252 002	90 035 695 471	137 269 932 860

Vi ser då att årskostnaden för detta utanförskap uppgår till cirka 6 370 miljoner kronor. Livskostnaderna fram till ålderspension uppgår (diskonterat med 4 procent ränta) för dessa marginaliserade barn till cirka 137 miljarder kronor.

Detta är emellertid endast en del av de samhällsförluster som uppstår till följd av utanförskapet. En annan väsentlig del utgörs av de förluster som uppstår till följd av att de berörda personerna inte arbetar och bidrar till folkhushållet. Denna förlust består av två delar. Den första är de reala produktionsvärden som förloras. Den andra är de finansiella förlusterna i form av uteblivna skatteintäkter och bidrag till socialförsäkringssystemen.

I tabellen nedan ser vi hur framtida produktionsbortfall ser ut på årsbasis, för fem år och 20 år samt för hela perioden 20-65 år. Vi har diskonterat beloppen till 4 procent ränta och tagit hänsyn till en produktivitet utveckling och därmed också en löneutveckling om 2 procent per år för hela perioden. Per person innebär det livslånga utanförskapet en samhällsförlust på drygt 6 miljoner kronor och för samtliga 12 000 marginaliserade barn i en årskull, cirka 73 800 miljoner kronor.

## Produktionsförluster till följd av marginalisering per individ & för en årskull barn i riket

	<b>1 år</b>	<b>5 år</b>	<b>20 år</b>	<b>45 år</b>
<b>Per individ</b>	281 880	1 305 075	3 984 075	6 074 187
<b>Gruppen</b>	3 427 660 800	15 869 710 368	48 446 350 027	73 862 118 582



**Totalt sett innebär detta att för varje ny årskull som föds och som i framtiden kommer att hamna i ett utanförskap som vuxna ungefär som idag, uppgår de totala kostnaderna till 210 miljarder kronor.**

Om framtidens unga kommer att ha ett utanförskap som dagens vuxna generation, utgör det lika mycket som en fjärdedel av statsbudgetens totala utgifter under ett år. Längre fram kommer vi att diskutera vilka mönster och trender som präglar dagens ungdomsgeneration. Om bilden inför framtiden är ljusare eller mörkare än det vi ovan diskuterat.

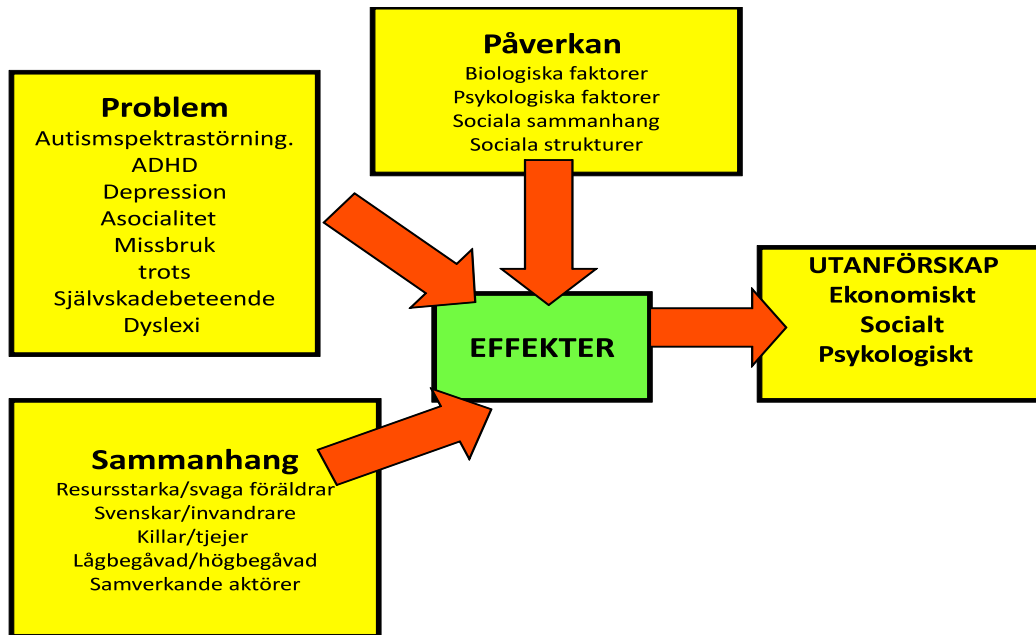
### 3. KARRIÄRVÄGARNA MOT UTANFÖRSKAP

*”Jag har fått kraftiga önskemål från kommuner om fler poliser. Samtidigt kan jag se att samma kommuner har stängt fritidsgårdarna och dragit in ungdomarnas verksamheter. Det är sorgligt att man bara vill satsa repressivt. Inom polisen har vi satsat på aktionsgrupper mot den grova brottsligheten. Jag menar att det även behövs aktionsgrupper med social profil. Så fort det är repressiva saker så spänner alla musklerna och det ska vara så offensivt. Det normala borde ju vara att man känner ännu mer så när det gäller det förebyggande arbetet.” (uttalat av Länspolismästare Carin Götblad)*

Det är en ganska stor del av den vuxna befolkningen i arbetsför ålder som kan sägas befinna sig i någon form av varaktigt eller rent av permanent utanförskap på så sätt att man av egen kraft inte kan skaffa sig ett arbete eller försörja sig själv. Man får inte tillträde till arbetsmarknaden och gemensamt för många är att de har misslyckats i skolan. Det finns många olika sätt att mäta detta. En ganska vanlig uppgift är att detta omfattar cirka 1 miljon människor eller cirka 20 procent av befolkningsgruppen.

Det finns många förklaringar till utanförskapet. En del sociala; man kommer från utsatta sociala miljöer, andra psykologiska – vissa barn är mer sköra än andra. En del kan bero på att man föds med ett neuropsykiatriskt funktionshinder. Det kan alltså finnas biologiska, psykologiska, sociala och strukturella förklaringar till den uppväxande generationens utanförskap.

Men det beror också på i vilket sammanhang man finns. Samma grundproblem kan få helt olika uttrycksformer i en resursstark familj jämfört med en resurssvag. Killar och tjejer hanterar situationen olika. Det kan ha stor betydelse om man är svenskfödd eller invandrare, om man lever i ett segregerat och stigmatiserat område eller inte. På ett likartat vis påverkas en viss problemställning av om man är lågbegåvad (intellektuellt eller socialt) eller ej och i vilken grad som de olika offentliga aktörer man möter kring sitt problem samverkar kring en lösning.



Vissa signaler syns mycket tidigt, till exempel barnen som till följd av sin ADHD-problematik inte fungerar i grupp på dagis eller föräldrar som av olika skäl inte klarar av att finnas där för sina barn. Man brukar ibland använda begreppet omvårdnadssvikt eller barn med skyddsbehov. Andra signaler blir synliga något senare som dyslexi i skolan eller tonåringar med depressioner, ätstörningar och självskadebeteenden.

Utanförskapet har många ansikten. Utanförskapet på arbetsmarknaden skapar både en ekonomisk utsatthet och en social utsatthet. Unga män som misslyckas i skolan och därefter inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden misslyckas påfallande ofta dessutom på äktenskapsmarknaden. I glesbygden har vi de så kallade "gampojkarna" och i storstäderna arga unga män i gängstrukturer, ofta med utländsk bakgrund. Dessa unga män bär ofta på aggressivitet och ilska som de inte sällan ger utlopp för i kombination med alkohol eller andra droger.

Socialt utanförskap drabbar många tidigt. Det kan börja med att man inte blir bjuden till barnkalaset, inte får åka med på utflykten, eller inte vara med i laget. Men vi vill alla få tillhöra och vara en del av ett sammanhang. Några väljer att hantera detta genom att bli fotbollshuliganer, andra blir "hang arounds" till kriminella gäng i förorterna. Ytterligare andra ansluter sig till Vit Makt-rörelsen. Just nu tenderar våldet bland arga unga män i förorterna öka, liksom det destruktiva självskadebeteendet hos unga flickor.

Man kan dock säga några saker kring detta:

- \* för det första att det **många gånger är onödigt**. Kunskapen om vi ska hantera många av dessa problem finns, men av olika skäl avstår vi. Ibland hävdar vi att det blir för dyrt. Men vad är det som blir för dyrt – att agera eller att avstå?
- \* det andra är att **detta kostar stora summor pengar**. För varje årskull där vi avstår från att bryta detta mönster uppstår en hissnande prislapp på cirka 210 miljarder kronor,
- \* det tredje är att **detta tycks öka**. Det finns många indikatorer som pekar på att barns och ungas psykiska hälsa och bristande delaktighet i samhället inte minskar utan snarare tycks öka. Ungdomsarbetslösheten är ett av många tecken på detta,

- \* det fjärde är att det verkar oerhört mycket enklare att tillskapa **resurser för repressiva insatser** (ofta dyra, inte sällan ineffektiva) än att sätta in resurser för tidiga och förebyggande insatser. Det tycks dessutom också vara mer politisk gångbart att slåss för sådana insatser.

**Det satsas mycket kring utsatta ungdomar, men ofta för sent, ofta reaktivt och symptombaserat och nästan alltid fragmenterat.**

#### 4. UTANFÖRSKAPETS TRENDMÄSSIGA UTVECKLING BLAND UNGA<sup>7</sup>

*”Många barn som hör av sig till BRIS är mycket missnöjda med socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrien. Det berättar om sina innersta känslor, men får inte den hjälp de behöver och känner sig övergivna.” (ur BRIS årsrapport 2010, sid 19)*

Utanförskapet i samhället är alltså omfattande och leder till betydande samhällskonsekvenser. Detta väcker ytterligare frågor. Hur ser mönster och trender ut kring detta i allmänhet och hur ser det ut för de unga kvinnorna i synnerhet? Låt oss besvara frågorna i ett antal steg.

##### 4.1 Den allmänna bilden

Långt ifrån alla svenska ungdomar mår bra. Ohälsan ökar, i synnerhet den psykiska och speciellt drabbade är de unga flickorna/kvinnorna. Socialstyrelsen säger i sin folkhälsorapport 2010 följande:

*”Sedan 1990-talet har ungdomsgenerationen haft en sämre hälsoutveckling än övriga åldersgrupper framförallt när det gäller psykisk hälsa. Sedan mätningarna började i slutet av 1980-talet har andelen ungdomar i åldern 16-24 år som upplever ångslan, oro eller ångest ökat och fortsätter alljämt att öka.”*

Tittar man vidare så säger rapporten bland annat följande:

- \* andelen ungdomar som upplever ångslan, oro eller ångest har ökat,
- \* en tredubbling av andelen unga med sömnbesvär på mindre än 20 år,
- \* det blir allt vanligare att unga vårdas på sjukhus för ångestillstånd och depression. Under de senaste 10 åren har detta blivit fyra gånger vanligare,
- \* andelen ungdomar som försöker ta livet av sig ökar kraftigt och är tre gånger vanligare än bland vuxna,
- \* olyckor och självmord är de vanligaste dödsorsakerna bland unga,
- \* antalet självmord har de senaste tio åren minskat i flera åldersgrupper, men inte bland ungdomar,
- \* andelen unga med låg ekonomisk standard ökar.

<sup>7</sup> Underlaget till detta avsnitt kommer bland annat från Socialstyrelsens folkhälsorapport 2010, BRIS årsrapport 2010, diverse rapporter från SKL, Ungdomsstyrelsen, Ung i dag 2009 samt diverse rapporter från Folkhälsoinstitutet.

## 4.2 Ekonomiska förutsättningar och arbete

*”Vid årsskiftet hade 38 196 ungdomar mellan 18 och 25 år skulder hos Kronofogden. Mest ökar skulderna bland de yngsta. Antalet 18-åringar som kom till Kronofogden ökade med 14 procent mellan 2007 och 2008.” (DN, 8 juni 2009)*

En av marginaliseringens uttrycksformer är att man utestängs från arbetsmarknaden. Detta i sin tur leder till att man drabbas av en sorts ekonomisk marginalisering. Man får svag ekonomi och hamnar inte sällan i ekonomiska svårigheter. Detta kommer i statistiken till uttryck på flera olika sätt:

- \* arbetslösheten för unga är mellan två och tre gånger högre än för befolkningen i genomsnitt. Medan arbetslösheten för gruppen 15-74 år ligger runt eller under tioprocentnivån, pendlar motsvarande siffra för unga 15-24 år mellan 20 procent och 30 procent. För de riktigt unga är siffran ännu högre (SCB),
- \* sedan 1991 har arbetslösheten för unga mellan 20 och 24 år ökat från 6,2 procent till 14 procent (SCB),
- \* 2001 hade 12 procent av unga mellan 20 och 29 år låg ekonomisk standard. 2009 hade denna siffra ökat till 23 procent. Det är nästan en fördubbling på åtta år (US),
- \* 2008 inkom 130 000 ansökningar om betalningsförläggande för unga 18-25 år hos kronofogden,
- \* cirka 9 procent av de unga flickorna mellan 18 och 25 år lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd. Motsvarande siffra för vuxna kvinnor är 3 procent (US),
- \* samtidigt som antalet nybeviljade förtidspensionärer över 30 år minskat från närmare 70 000 till 16 000 från 2004 till 2009, har antalet unga förtidspensionärer ökat från 4 500 till 6 500 (SR).

Denna statistik säger egentligen tre olika saker. Den första är att **unga är mer utsatta** än befolkningen i stort. Den andra är att situationen sett i ett längre tidsperspektiv **har försämrats**. Den tredje är att detta är en **strukturell** och inte en konjunkturrell eller tillfällig situation.

## 4.3 Läget för de unga deprimerade flickorna

Detta var läget för unga i allmänhet. Hur ser det då ut för unga kvinnor, som Karin och hennes systrar? Rent allmänt sett anser sig unga kvinnor ha mer nedsatt psykiskt välbefinnande än männen. Om man sammanställer befintlig statistik blir det en tämligen mörk bild:

- \* ångslan, ångest och oron bland unga kvinnor uppgår till 30 procent. Dubbelt så hög som hos unga män och en tredubbling på drygt 20 år,
- \* i åldersgruppen 20-24 år har oro, ångslan och ångest ökat mest och är vanligast bland studerande kvinnor,
- \* 23 procent av flickorna berusningsdricker en gång per månad eller oftare. Bland pojkarna är motsvarande siffra 14 procent,
- \* 47 procent av flickorna i årskurs 9 känner sig stressade ofta eller nästan hela tiden. Motsvarande siffra bland pojkarna är 14 procent.

- \* 9 procent av de unga kvinnorna avstår från att gå ut på kvällen på grund av rädsla för våld. Motsvarande siffra bland de unga männen är 1 procent,
- \* 11 procent av de unga kvinnorna har blivit sexuellt ofredade två gånger eller fler. Motsvarande siffra bland pojkarna är 5 procent,
- \* sjukhusvård på grund av självmordsförsök eller andra självdestruktiva handlingar har ökat kraftigt bland unga kvinnor sedan början av 1990-talet. I stort sett har det skett en fördubbling på 20 år,
- \* det är tre gånger fler kvinnor som vårdas för självmordsförsök än män,
- \* andelen 16 till 19-åriga kvinnor som vårdats inom slutenvården till följd av depression och ångest har fyrdubblats under en 20-årsperiod,
- \* 1985 angav 51 procent av de 15-åriga flickorna att de trivdes bra med livet just nu. 2005 hade denna siffra sjunkit till 28 procent.

Karin är alltså inte ensam, utan hon har många olyckskamrater. Bilden är mörk och tycks bli allt mörkare.

**Sammanfattningsvis kan man dra fyra slutsatser. Den första är att unga är mer utsatta än befolkningen i stort. Den andra är att situationen sett i ett längre tidsperspektiv har försämrats. Den tredje är att detta är en långsiktig trend. Den fjärde är att detta är en strukturell och inte en konjunkturell eller tillfällig situation. Slutligen; det är värre för de unga flickorna.**

#### 4.4 Varför sker detta just nu?

*"2006 såldes knappt 1,5 miljoner dygnsdoser av sömnmedel och lugnande medel till barn och ungdomar mellan 0 och 18 år. Tre år senare såldes knappt 2,3 miljoner. Det är en ökning med 54,7 procent." (Dagens Eko, 3 maj 2010)*

Den psykiska ohälsan bland unga i allmänhet och unga flickor/kvinnor i synnerhet har alltså ökat dramatiskt de senaste tio åren. Det finns inga enkla och självklara förklaringar varför utvecklingen har tagit en sådan riktning. En tänkbar förklaring är den hårdnande situationen på arbetsmarknaden. Det finns få möjligheter för unga att få arbete direkt efter gymnasiet. Att vara utestängd från arbetsmarknaden är särskilt hård för dem som misslyckats i skolan. I en totalundersökning av en årskull unga (1981) gjord av SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) fann man att:

- \* 27 procent av årskullen inte hade slutbetyg från gymnasiet vid 20 års ålder,
- \* 13 procent av samtliga var vid 24 års ålder vare sig i studier eller i arbete,
- \* 53 procent av dem som ej hade slutbetyg från gymnasiet var vare sig i arbete eller studier vid 24 års ålder.

Många av dem som idag i tidig vuxen ålder lider av psykisk ohälsa växte upp och var skolaktiva under den så kallade 90-talskrisen, då en mängd olika förutsättningar för unga ändrades. Allt från olika former av insatser av social natur och elevhälsa i skolan, till villkoren på arbetsmarknaden. Mellan

åren 1990 och 1993 sjönk andelen heltidsarbetande unga mellan 20 och 24 år drastiskt med flera tiotals procentenheter.

Andra förklaringar till denna förändring som har angetts i olika studier är bland annat:

- \* förändrade värderingar bland unga med en högre grad individualisering,
- \* förändrade livsmönster som följd av modern informationsteknologi,
- \* upplevd otrygghet i samhället bland unga,
- \* förändrade familjemönster med fler upplösta kärnfamiljer,
- \* förändrade ekonomiska förutsättningar för unga,
- \* svårare och dyrare för unga att skaffa egen bostad,
- \* kärvare villkor på arbetsmarknaden i allmänhet och för unga i synnerhet.

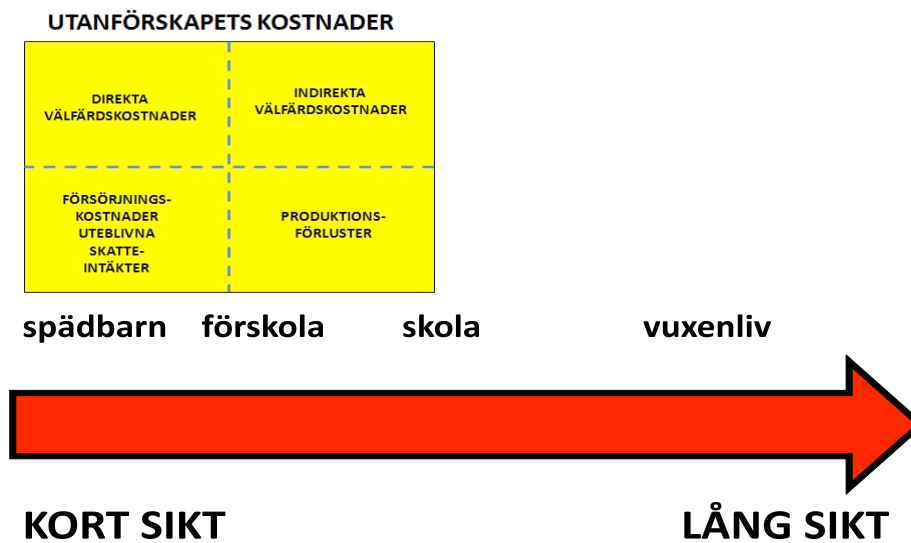
**Allt detta pekar på att utvecklingen för en uppväxande generation under dessa förutsättningar tenderar att gå i riktning mot fler i utanförskap. Ett utanförskap som innehåller förluster i livskvalitet, välbefinnande och stundtals mänskligt lidande. Särskilt illa ser det ut för de unga kvinnorna.**

## 4.5 Kostnaderna för detta

### 4.5.1 Kostnaderna på ett principiellt plan

Vid sidan av det mänskliga lidande som följer av utanförskap leder det också till betydande ekonomiska kostnader, både för den enskilde och för samhället. Till att börja med har vi alla de **direkta välfärdskostnaderna** som uppstår i form av alla de olika insatser som görs kring en individ som Karin och andra utsatta barn och unga. Det handlar om utredningar, läkarbesök, institutionsvistelser etcetera. Till detta kommer vad man kan kalla **indirekta välfärdskostnader** som uppstår till exempel i form av att föräldrarna sjukskriver sig, går ner i arbetstid för att stötta sina barn, uppsöker sjukvården och socialtjänsten etcetera.

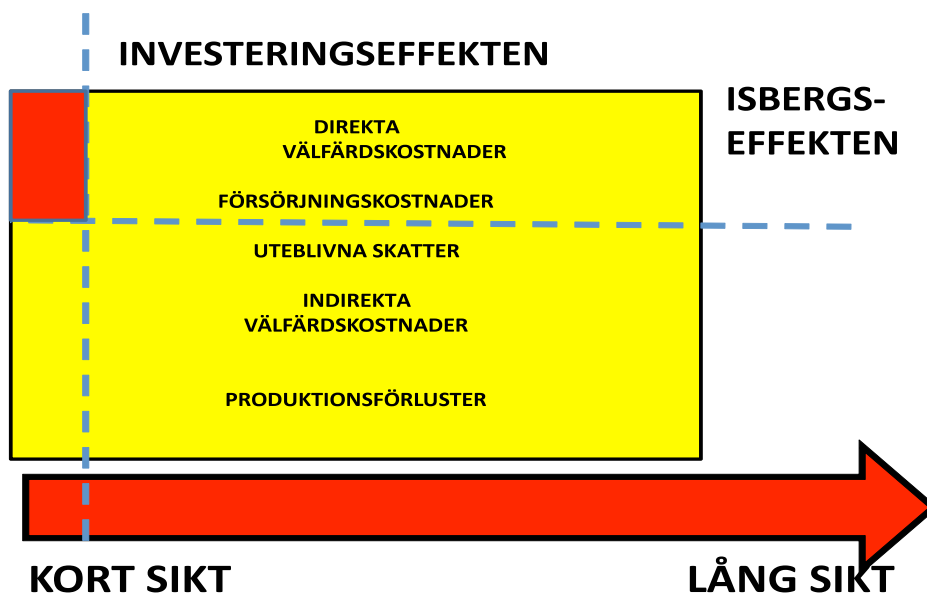
En tredje grupp av kostnader är vad ekonomer kallar **finansiella kostnader**. Vi beskriver det här som olika kostnader för försörjning till följd av utanförskap såsom a-kassa, sjukpenning, ekonomiskt bistånd etcetera. Till detta kommer dessutom alla de skatteintäkter som uteblir till följd av ett utanförskap – såsom moms, kommunalskatt, landstingskatt och statlig skatt. Dessa är i sin tur kopplade till de **produktionsförluster** som uppstår till följd av att Karin i vuxen ålder till följd av sitt utanförskap inte kan arbeta och bidra till folkhushållet – det som ibland brukar kallas BNP-bidrag. Effekterna är principiellt summerade i figuren nedan:



Dessa kostnader kan lite förenklat på en tidsaxel delas upp i vilka av dem som uppstår under barn- och ungdomstiden (spädbarnstiden, förskoleåldern och skoleåldern) samt de som uppstår i vuxenlivet. Vissa kostnader uppstår, som antyds i figuren ovan, på kort sikt medan andra, betydligt större, uppstår på lång sikt. Prislappen för utanförskapet tickar ofta på år efter år och tycks på många sätt fungera som en ryssja. Det är lätt att hamna i utanförskap men oerhört mycket svårare att ta sig ur det. Tendenserna till permanentning och kronifiering (en varaktig förändring av personligheten) tycks vara betydande.

**Ett av grundproblemen då man ska värdera utanförskapets kostnader är att man dels missar alla osynliga indirekta kostnader (en sorts isbergseffekt), dels missar det långsiktiga tidsperspektivet (bristen på ett socialt investeringsperspektiv).**

Därmed underskattar man normalt sett kraftigt utanförskapets effekter och kostnader. I figuren nedan illustrerar den gula ytan den totala kostnaden för en viss form av utanförskap. Ovanför den vågräta streckade linjen (isbergseffekten) finns utanförskapets synliga del. Till vänster om den lodräta streckade linjen (investeringseffekten) återfinns utanförskapets kortsiktiga kostnader. Den röda ytan i figuren markerar den kortsiktiga synliga delen av kostnader för utanförskap såsom de uppfattas i en värld baserad på ettårsbudgetar och ett stuprörstänkande.



Låt oss illustrera detta förhållande med hjälp av en studie med en lite annorlunda frågeställning som vi genomförde för statskontoret kring unga individer utanför arbetsmarknaden. Då vi ställde frågan vad kostnaderna var för dessa personer fick vi regelmässigt svaret cirka 70 000-80 000 kronor på årsbasis. Det man då i regel avsåg var kostnaderna för ekonomiskt bistånd. Vid en närmare granskning fann vi att de faktiska kostnaderna för dessa personer uppgick till mellan 180 000 och 350 000 kronor på årsbasis – isbergsdelen av kostnaderna. En genomsnittlig felbedömning på cirka 300 procent. Tittade man närmare på dessa personers utanförskap utifrån ett investeringsperspektiv kunde man se att de allra flesta hade ett tioårsperspektiv eller mer kring detta. Med andra ord gick det ganska enkelt att se att den faktiska kostnaden för dessa personers utanförskap skiljer sig från den som styr- och uppföljningssystem uppfattade, med en faktor på mellan 50 och 100.

#### 4.5.2 Kostnaderna under uppväxten

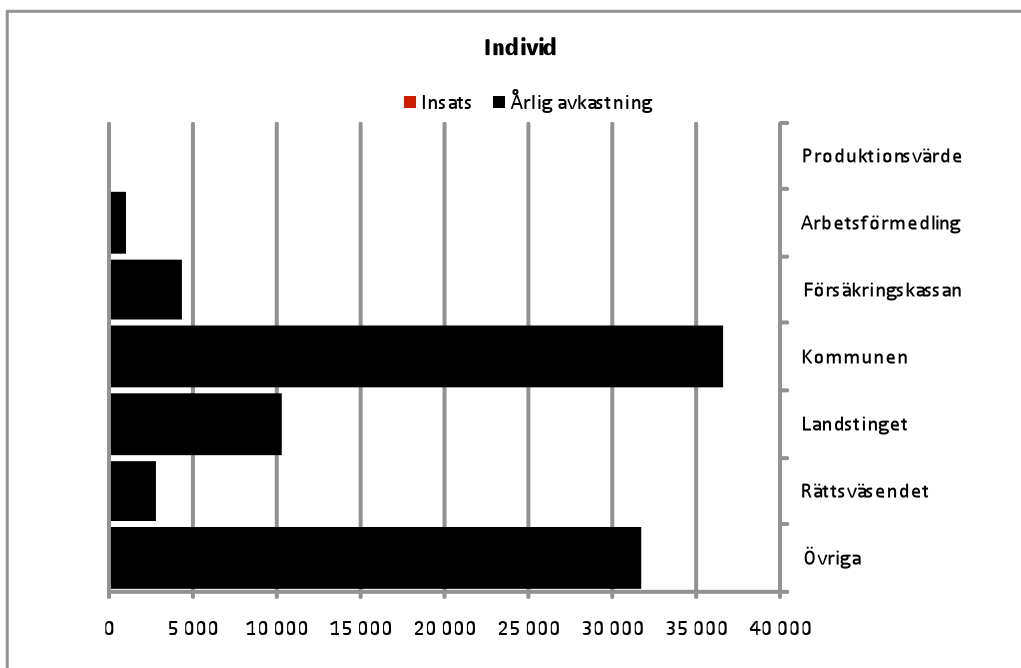
För Karins del är resan mot utanförskap i huvudsak en ”tyst resa”. Till skillnad från de besvärliga och stökiga pojkarna, som utvecklas till arga unga män och som kanske senare i vuxen ålder blir missbrukare och/eller kriminella, sker hennes resa i tysthet.

De direkta kostnaderna för hennes del består av alla olika insatser som görs runt henne. Allt från besök hos skolsköterska eller skolkuratör, via insatser från socialtjänsten till behandlingar och inläggningar inom barn och ungdomspsykiatri.

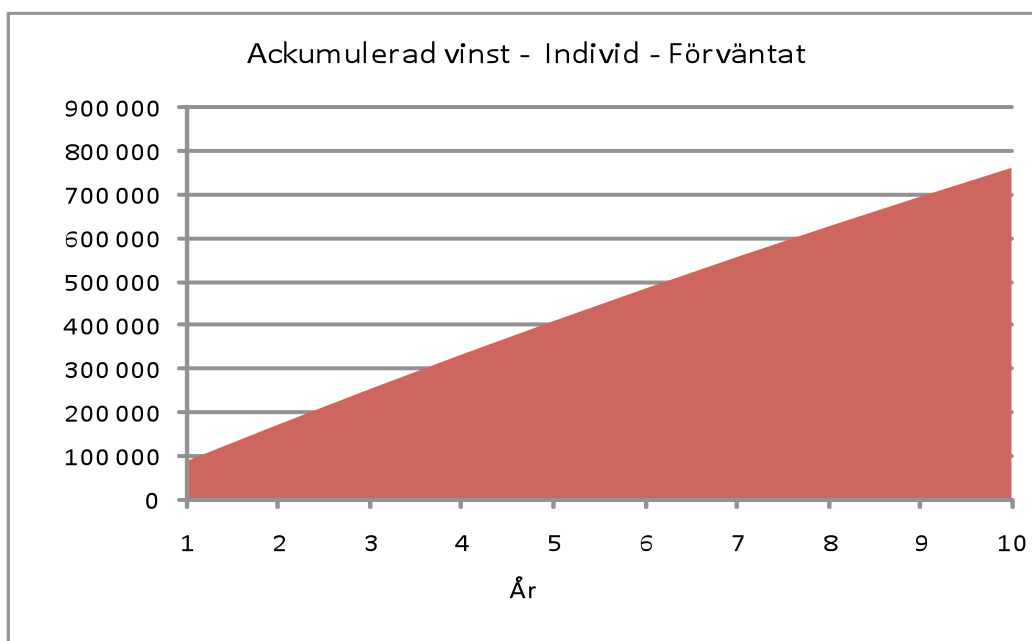
Vid sidan av detta kommer alla de insatser som görs kring hennes mamma som blir allt oroligare av det som sker med Karin. Det blir besök på vårdcentralen, kontakter med vuxenpsykiatri och kostnader för olika former av lugnande läkemedel. Till detta kommer kanske sjukskrivningar med kostnader för sjukpenning, minskad arbetstid och produktionsförluster.

I diagrammet nedan, ser vi hur de årliga kostnaderna för Karins begynnande utanförskap är fördelade mellan olika aktörer. Kommunen är den största bäraren av dessa kostnader med en kostnad på cirka 36 000 kronor per år. Landstingets kostnader uppgår till cirka 10 000 kronor på årsbasis. Under rubriken övriga finns de indirekta kostnaderna som uppstår kring Karins föräldrar. Totalt sett talar vi om en årlig kostnad på cirka 86 000 kronor.





Dessa kostnader utgör ett genomsnitt under den tioårsperiod vi följt Karins resa mot utanförskap. I diagrammet nedan ser vi (diskonterat) hur dessa kostnader ackumuleras över tid. Totalt sett uppgår dessa kostnader till drygt 750 000 kronor under Karins tioåriga resa mot utanförskap. Detta styrker något vi tidigare pekat på. Det råder inte brist på resurser kring Karin, utan det handlar mer om hur vi använder dessa resurser.



I tabellen nedan återfinns samma beräkningar och ger en bild av hur effekterna under tioårsperioden är fördelade mellan olika aktörer. Vi ser då att de strikt kommunala kostnaderna för denna period uppgår till cirka 320 000 kronor.

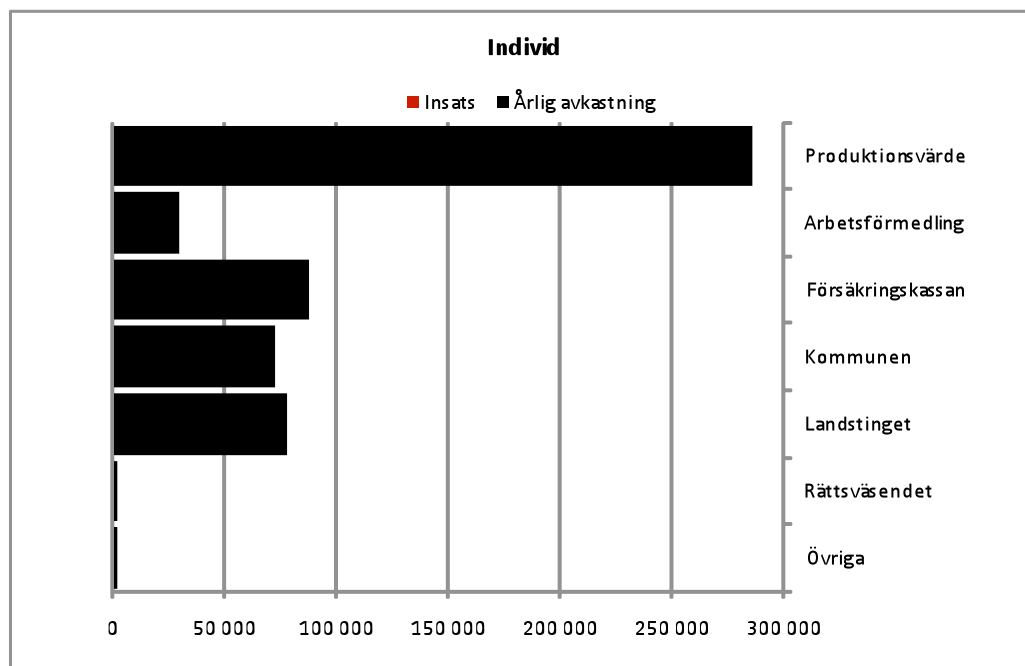
	Uteblivna Externa kostnader Individ						
	1	2	4	6	7	9	10
Arbetsförmedling	976	1 923	3 736	5 445	6 263	7 827	8 575
Försäkringskassan	4 354	8 581	16 669	24 293	27 940	34 917	38 254
Kommunen	36 619	72 171	140 199	204 322	234 989	293 671	321 736
Landstinget	10 323	20 345	39 523	57 599	66 245	82 788	90 699
Rättsväsendet	2 767	5 454	10 595	15 441	17 759	22 194	24 315
Övriga	31 693	62 462	121 339	176 836	203 378	254 166	278 456
Summa	86 732	170 937	332 062	483 937	556 574	695 561	762 034

#### 4.5.3 Kostnaderna därefter

Om inget händer eller görs för att bryta Karins utanförskap är risken stor att dessa kostnader kommer att fortsätta och att det blir ett permanent vuxentillstånd. Återigen, marginalisering är lätt att komma in i men desto svårare att ta sig ur. Dessutom förefaller det ofta vara förknippat med en sorts accelerationseffekt. Efterhand som tiden i utanförskap går tillägnar man sig följdproblem av olika slag, såsom psykisk ohälsa och missbruk, men även somatiska problem som övervikt, dålig rygg, magproblem och liknande.

För Karins del tillkommer dessutom kostnaderna till följd av att hon inte arbetar. Dessa består dels av produktionsförluster som uppstår, dels av kostnader för Karins försörjning. I diagrammet nedan har vi beräknat de olika kostnaderna för Karins framtida utanförskap under förutsättning att hon **inte** utvecklar en svårartad problematik som gravt psykisk sjuk, missbruk eller kriminalitet. Kalkylen är baserad på ett liv i huvudsak utanför eller i kanten av arbetsmarknaden och med en tämligen begränsad psykisk och i viss mån somatisk problematik. Det man lite grovt skulle kalla ett måttligt eller lindrigt utanförskap. Hon kan i allt väsentligt klara av att bo i egen lägenhet, men behöver kontinuerligt stöd av olika slag. Hon får öppenvårdsbehandling inom psykiatri och äter psykofarmaka. Hon är tämligen sällan och endast kortvarigt inlagd inom slutenvården. Självmordsförsöken är inte alltför frekventa.

Vi ser att de stora samhällsförlusterna handlar om de produktionsvärden som går till spillo, och som vi här har beräknat lågt, till mindre än 300 000 kronor per år. I övrigt ligger samhällets kostnader relativt jämt fördelade mellan kommun, försäkringskassa och landsting. Alla i intervallet 50 000-100 000 kronor per år. Arbetsförmedlingens kostnader ligger kring 25 000 kronor.

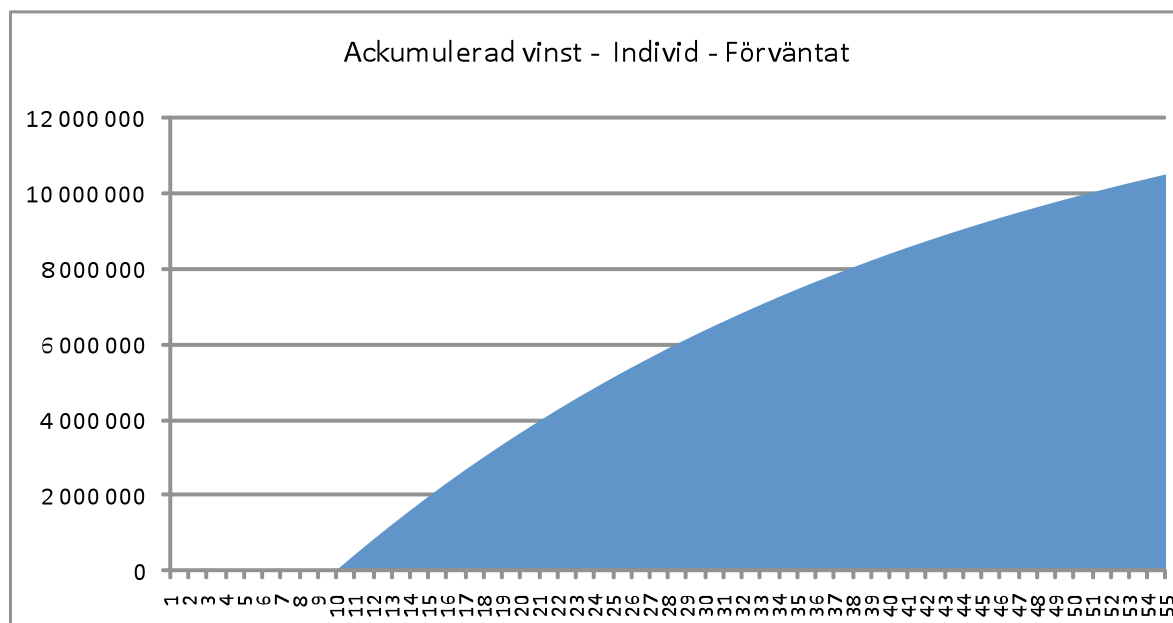


**Vi talar alltså om årskostnader på cirka 500 000 till 600 000 kronor för Karins framtida utanförskap.**

#### 4.5.4 Livskostnaderna för Karins depression

I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att ett utanförskap har en tendens att permanentas. I diagrammet nedan har vi gjort en mer långsiktig kalkyl av vad hennes vuxna utanförskap kan tänkas kosta. Vi har redan tidigare räknat på perioden 10-20 år för Karin. Därför startar vi nu kostnadsklockan då Karin är 20 år gammal (siffran 10 i diagrammet nedan) och gör en beräkning för perioden fram till hennes ålderspension.

**Vi ser då att den totala ackumulerade (diskonterade) kostnaden för Karins utanförskap uppgår till strax över 10 miljoner kronor.**



I tabellen nedan är dessa kostnader fördelade över de olika perioderna samt mellan olika aktörer och för förlorade produktionsvärden. Vi ser då till exempel att för kommunens del uppgår de ackumulerade kostnaderna för Karins utanförskap under vuxenperioden till cirka 1,4 miljoner kronor. Till detta kommer de cirka 300 000 kronor det kostade under skoltiden. Sammanlagt blir detta 1,7 miljoner kronor. Så mycket skulle det vara värt för enbart kommunen att undvika detta utanförskap. Om man såg Karin som ett kommunal socialt investeringsobjekt skulle det vara värt för kommunen att satsa upp emot 1.7 miljoner på henne för att undvika och bryta hennes resa mot framtida utanförskap.

	Uteblivna Externa kostnader Individ						
	10	15	20	25	30	40	55
Arbetsförmedling	0	105 299	196 131	274 483	342 070	450 663	563 747
Försäkringskassan	0	308 877	575 317	805 150	1 003 406	1 321 945	1 653 657
Kommunen	0	256 227	477 251	667 909	832 371	1 096 614	1 371 783
Landstinget	0	273 777	509 940	713 656	889 383	1 171 724	1 465 741
Rättsväsendet	0	7 020	13 075	18 299	22 805	30 044	37 583
Övriga	0	6 318	11 768	16 469	20 524	27 040	33 825
Summa	0	957 518	1 783 482	2 495 965	3 110 560	4 098 031	5 126 335

	Produktionsvärde Individ						
	10	15	20	25	30	40	55
Summa	0	1 002 446	1 867 164	2 613 078	3 256 510	4 290 314	5 366 867

	Vinst Individ						
	Antal år						
	10	15	20	25	30	40	55
Vinst	0	1 959 964	3 650 646	5 109 043	6 367 070	8 388 344	10 493 202

#### 4.5.5 Kostnaderna ur ett samhällsperspektiv för kommande politiska mandatperiod

*”Norrköping satsar närmare 34 miljoner kronor i en social investeringsfond för att förebygga att människor hamnar i arbetslöshet. Satsningen presenterades på en presskonferens vid lunchtid där kommunalrådet Lars Stjernkvist (S) berättade att han ofta får frågan varför satsningar i hus kan ses som investeringar, men aldrig satsningar i människor. Pengarna till fonden tas från kommunens överskott från förra året och syftet är att stimulera satsningar som ger ökade kostnader i dag, men som vi på goda grunder tror sparar pengar på några års sikt, säger Lars Stjernkvist.” (Norrköpings Tidningar)*

Att den psykiska ohälsan bland unga ökar är något som vi redan har konstaterat. Det gäller särskilt för flickorna. Låt oss försiktigtvis anta att den ökar i genomsnitt med 1 procent under kommande mandatperiod och att halva denna ökning leder till ett livslångt utanförskap av sådant slag vi här diskuterat för Karins räkning.

Det skulle betyda att bara merkostnaden för utanförskapet för de fyra årskullar som föds under kommande mandatperiod kommer att bli följande:

- 1 000 fler barn per år på väg mot utanförskap,
- totalt blir detta 4 000 barn under perioden,
- hälften av dem eller 2 000 kommer att hamna i ett livslångt utanförskap,
- kostnaden per barn uppgår till 10 miljoner kronor eller mer,
- totalkostnaden för detta blir 20 000 miljoner kronor.

Vi ser att med dessa ganska försiktiga antaganden kommer merkostnaden för ökningen av utanförskapet bland unga under mandatperioden 2010-14 att uppgå till 20 miljarder kronor eller mer.

I Sverige finns det knappt 300 kommuner. Låt oss anta att man genom att skapa en sorts preventionsfond skulle kunna frigöra dessa pengar för förebyggande arbete.

**I så fall skulle det innebära att den genomsnittliga kommunen (med cirka 30 000 invånare) skulle kunna disponera mer än 60 miljoner kronor under mandatperioden för att förhindra eller begränsa denna ökning av utanförskapet.**

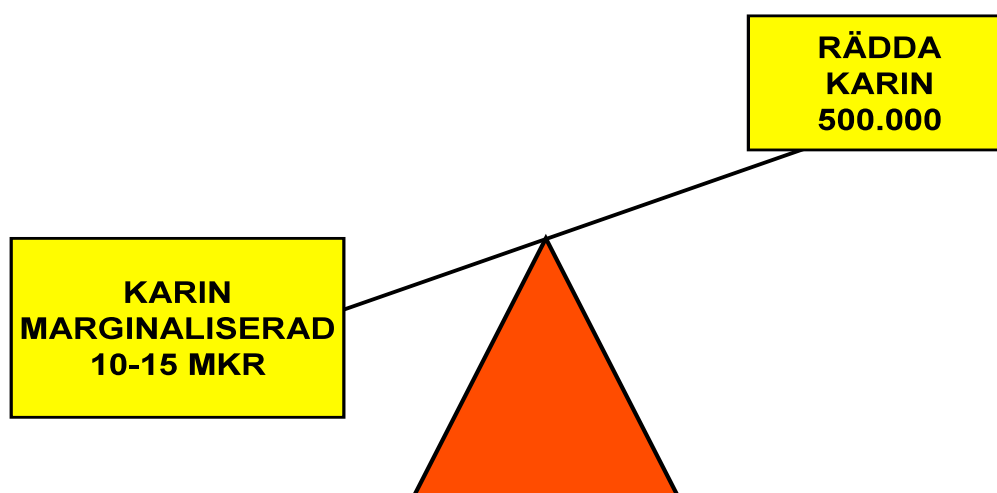
Det hela kan kanske förefalla vara en avlägsen tanke. Men det finns redan idag kommuner som gått i denna riktning. Nynäshamn har gjort det sedan några år tillbaka och satsar under en treårsperiod 30 miljoner kronor på förebyggande, tidiga och preventiva insatser. Bland annat i form av ett mobilt skolteam som syftar till att få tillbaka hemmasittarna och skolkarna till skolan.

Ett likartat beslut har våren 2010 tagits i Norrköpings kommun som satsar 34 miljoner kronor som ett uttryck för ett socialt investeringstänkande kring barn och unga. Man har kommit till insikt om att det är billigare att stämma i bäcken än i ån.

#### 4.6 Vad kostar det att göra något

Låt säga att vi lyckas skapa ett samlat projekt, ”Rädda Karin”. Projektet består av ett antal samlade, långsiktiga och uthålliga insatser från förskola, elevhälsan i skolan, specialpedagoger, barn och ungdomspsykiatri, socialtjänsten. Dessutom ingår insatser från primärvården, socialtjänsten och vuxenpsykiatri för att stötta Karins mamma. Därutöver tillkommer också en del insatser från frivilligorganisationer och intresseorganisationer. Låt oss vidare anta att denna insats kostar 500 000 kronor att genomföra. Men å andra sidan vet vi inte med säkerhet om det vi gör kring Karin och hennes mamma ger effekt. Vi får då en beslutssituation som liknar den i figuren nedan.

### ATT AGERA, ELLER INTE



**I ena delen av gungbrädan har vi en säker kostnad på 500 000 kronor. Och i andra delen en osäker intäkt på 10-15 miljoner kronor i form av uteblivna kostnader om vi lyckas med insatsen kring Karin.**

I andra sammanhang kallas detta för en investeringskalkyl. Jag tar en säker, men måttlig, kostnad idag för att erhålla en osäker men stor vinst om jag lyckas. I ekvationen ovan ser vi att det räcker om jag lyckas bättre en gång på 20 (eller 30) för att investeringen ska vara lönsam, det vill säga framgång i 5 procent av fallen.

För att lyckas med detta projekt krävs några saker. Först och främst att vi lyckas skapa den arbetsstruktur kring Karin som insatserna förutsätter. Därefter att vi har tillgång till och tillämpar metoder som är rimligt framgångsrika, det vill säga att vi arbetar kunskapsbaserat.

## 5. VAD BEHÖVS FÖR ATT LYCKAS

### 5.1 Ensam är inte stark utan korkad

Vi har tidigare pekat på varför det går som det går för Karin. Det finns många olika förklaringar kring hennes situation men vår erfarenhet säger oss dock att det vare sig handlar om brist på god vilja eller brist på resurser. Kring Karin finns mängder med människor, professionella och andra, som gör en mängd olika saker för att stödja henne. Problemet är att insatserna inte ger önskad effekt. Man agerar för sent, man samordnar inte insatserna och det finns ingen uthållighet.

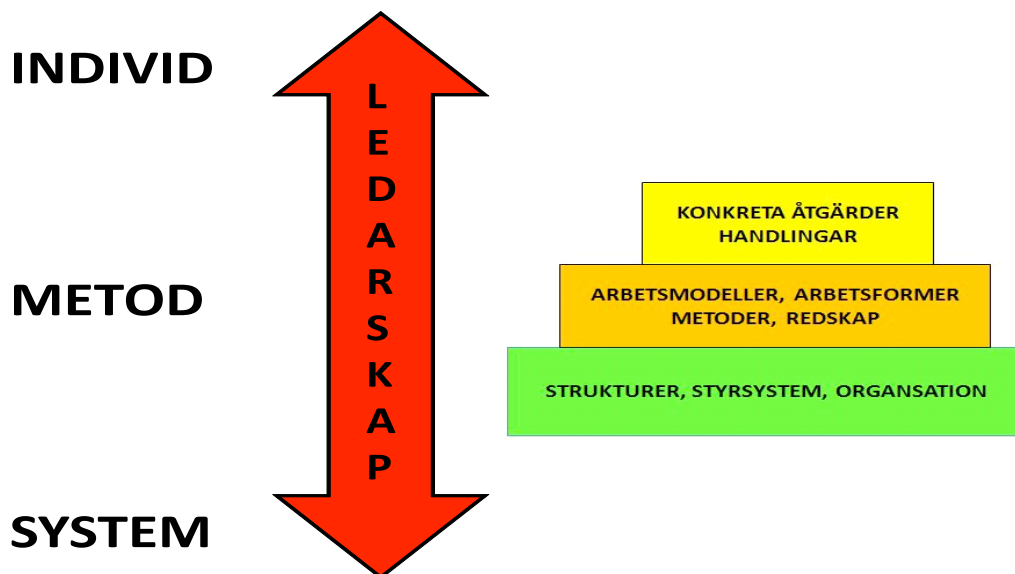
Ibland handlar det om att man faktiskt inte vet riktigt vad man ska göra kring Karin eftersom man inte förstår eller kan tolka det som sker. Ibland handlar det alltså om rent professionella kunskapsbrister – man saknar metoder, synsätt eller konkreta arbetsredskap för att göra något långsiktigt, sammanhängande, varaktigt och effektivt åt Karins situation. Men många gånger handlar det om de organisatoriska förutsättningarna för att arbeta med Karin utifrån en helhetssyn som baseras på långsiktighet och professionell uthållighet. Lite hårddraget skulle man kunna säga att organisationsstrukturen och styrsystemen motverkar många gånger ett klokt och genomtänkt arbete kring Karin.

Att arbeta framgångsrikt med Karin förutsätter ett långsiktigt, uthålligt arbete baserat på kunskap om hennes situation och baserat på ett samfällt och samordnat agerande från samtliga berörda aktörer. För att kunna göra detta krävs i sin tur, vid sidan av konkreta arbetsredskap och metoder, att man kan skapa team med samlad kompetens, att man lyckas samordna resurserna och att man tillämpar ett socialt investeringstänkande kring Karins situation. Det är ofta här som det blir problem.

### 5.2 Det gör ont när knoppar brister

I figuren nedan illustrerar vi denna tankegång. Det krävs alltså, för att mer systematiskt lyckas kring Karin, att berörda beslutsfattare förstår situationen och behovet av att skapa organisationsformer, styrsystem och synsätt grundade på begrepp som långsiktighet, helhetssyn samt kunskapsbaserade metoder och insatser.

Det handlar alltså om ett effektivt växelspel mellan arbetet med konkreta individer, etablering av fungerande metoder och strukturella förutsättningar i form av organisationer och styrsystem som stödjer detta.



Man skulle kunna säga att för att lyckas krävs att det finns en strukturell plattform i form av organisationsstruktur, styrsystem, uppföljningssystem och resursfördelningssystem som stödjer ett sådant arbetssätt. Tyvärr är det just detta som ofta saknas. Konsekvensen blir att mängder med goda avsikter rinner ut i sanden, mängder med goda insatser blir verkningslösa därför att den nödvändiga samverkanspartnern inte finns på plats. Slutsatsen är uppenbar: för att lyckas kring Karin måste vi i grunden skapa annorlunda styrsystem och organisationsformer än idag.

Detta kräver i sin tur dramatiska förändringar sett till dagens situation. Organisationsförändring, metodförändring, förändring av styr- och uppföljningssystem med mera. För detta krävs det i sin tur insikt, mod och politiskt vilja att förändra samt en villighet att tillskapa resurser i ett övergångsskede. Slutligen krävs ett ledarskap där man är beredd att ompröva och driva frågor som berör dagens organisationsformer, dagens metoder och dagens resursfördelning. En omprövning och omställning som naturligtvis kommer att skapa motstånd hos alla de aktörer som kommer att uppleva sig som förlorare i processen.

## 6. RECEPT FÖR FRAMTIDEN

Om vi vill förstå hur lösningen för Karin ser ut, kan vi närma oss frågan på två helt olika vis. Ur ett individ- och metodperspektiv handlar det om vilka arbetsmetoder och vilket sätt att konkret organisera arbetet kring Karin som är de mest effektiva. Hur ska vi sy samman ett team som tidigt kan upptäcka Karins problematik, stödja henne och hennes familj och bana väg för ett bättre liv?

På ett djupare och mer generellt plan handlar det om vilka organisatoriska strukturella lösningar som krävs för att möjliggöra och underlätta sådana insatser. Låt oss titta på dessa två perspektiv. Vår ambition är naturligtvis inte att ge en patentrösning på frågan kring hur Karins problem kan lösas, utan ge exempel på tankegångar som kan underlätta ett sådant arbete. Det finns dock en genomgående grundbult i vårt resonemang som är centralt; för att arbetet på klientnivå kring denna typ av problem ska fungera, måste man skapa arbetsstrukturer och tillämpa metoder som är effektiva. Det förutsätter i sin tur att det på strukturell nivå skapas förutsättningar för detta.



## 6.1 Några övergripande välfärdspolitiska idéer

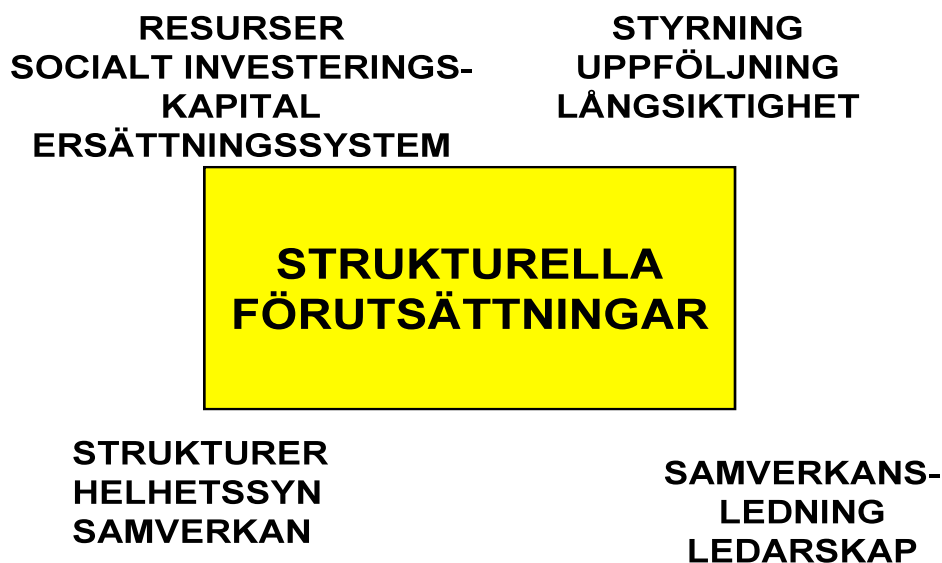
### 6.1.1 Fyra förutsättningar att bygga på

*”Och somt byggdes på hälleberget och somt byggdes på lösan grund”*

Det finns rikligt med exempel på goda, framgångsrika och effektiva samverkansstrukturer, kring barn och unga, och kring andra målgrupper. Ett problem är att många av dem är kortlivade eller lever ett hårt liv i motvind.

Vår erfarenhet är entydig; ska ett arbete av detta slag vara långsiktigt uthålligt och framgångsrikt måste det bygga på goda strukturella förutsättningar. För det första måste det finnas någon form av **organisationsstruktur** som medger ett agerande utifrån helhetssyn och samverkan. Det kan vara allt från sammanslagna förvaltningar i en kommun till samordningsförbund eller kommunalförbund av olika slag.

För det andra bör insatserna stödjas av ett **styr-, budget- och uppföljningssystem** som medger någon form av långsiktighet och socialt investeringstänkande. Det tredje kravet är att det går att skapa resurser i form av ett **socialt investeringskapital**. Insatserna kring Karin uppstår ju här och nu, medan de stora intäkterna kommer betydligt senare. Den fjärde ingrediensen är **en ledningsorganisation** eller ett ledningssystem som gör det möjligt att först initiera och driva dessa frågor och därefter uthålligt leda dem. De fyra kraven sammanfattas i bilden nedan.



**Vår slutsats är entydig. För att långsiktigt, uthålligt och socioekonomiskt klokt kunna arbeta förebyggande och preventivt kring barn och unga kommer det att krävas betydande strukturella förändringar i våra offentliga system. Detta kommer att kräva mod och ett tydligt politiskt ledarskap.**

Låt oss nu gå vidare med att ge några exempel på vad man rent konkret skulle kunna göra i dagens primär- och landstingskommunala verklighet för att skapa sådana förutsättningar.

### 6.1.2 Samordningsförbund för barn och unga

Idag finns det på många platser i landet så kallade samordningsförbund. De har vuxit fram under en tioårsperiod som ett svar på att så många personer med en sammansatt problematik ramlar mellan stolarna eftersom ingen enskild aktör tar ansvar för helheten. Samordningsförbund har blivit ett försök att skapa särskilda resurser och en organisationsform där man försöker nå personer som av diffusa eller komplexa skäl inte lyckas ta sig tillbaka till arbetsmarknaden. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har formulerat sig kring denna fråga i en särskild skrift<sup>8</sup> och skriver bland annat:

*När det gäller rehabilitering förekommer ett flertal aktörer med olika uppdrag och ansvar. De centrala aktörerna är arbetsgivaren, försäkringskassan, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Dessutom fattas besluten om aktörernas mål och inriktning av olika politiska församlingar. Vissa frågor beslutas på nationell nivå, medan andra beslutas på regional eller lokal nivå.*

*Det finns många exempel i den sektoriella myndighetsstrukturen som visar på avsaknaden av ekonomiska incitament för ett effektivt utnyttjande av samhällsresurserna. Detta är ett generellt problem som kan appliceras på flera åtgärder där en myndighets insats ger resultat eller effekt hos en annan.*

*I den finansiella samordningen är det individens behov och samhällets krav som styr resurstilldelningen. Samordningsförbundets uppgift är att bedöma hur de gemensamma insatserna gör bäst nytta för individen och samhället och att fördela resurserna till de insatser som främjar samarbetet.*

I det första stycket pekar man på att många aktörer är involverad och drar åt olika håll i rehabiliteringsarbetet. I det andra stycket pekar man på bristen på ekonomiska incitament och omfördelningseffekterna mellan olika aktörer. I det tredje stycket pekar man på behovet av en arbetsform och/eller organisationsmodell som dels är resurseffektiv, dels sätter den enskilda individen i centrum. Precis samma förhållande råder kring barn och unga i allmänhet och kring de utsatta i all synnerhet.

Därför ligger det i logikens riktning att instifta en form av samordningsförbund för barn och unga med utgångspunkt i samma idéer. Självklara aktörer är naturligtvis kommun och landsting. Men även kriminalvård, polis, försäkringskassa och arbetsförmedling som alla är aktörer som får stå för notan då det förebyggande och tidigt intervenerande arbetet misslyckas.

Ett sådant samordningsförbund skulle kunna vara ett konkret uttryck för tanken att det är bättre att stämna i bäcken än i ån. Det skulle också kunna vara ett uttryck för att fånga de omfördelningseffekter som uppstår i det vi kallar marginaliseringens kedjebrevsekonomi. Förmodligen finns det få så lönsamma investeringar för kriminalvården som att bidra till att ADHD-barnen i skolan inte som vuxna framlever sitt liv som permanent kriminella. Det kanske också skulle vara en lönsam affär för försäkringskassan att investera i god elevhälsovård för att förhindra framtida förtidspensioneringar.

Tanken är djärv, ja rentav utopisk, det medges. Men om vi menar allvar med att sätta människan i centrum, arbeta långsiktigt utifrån en helhetssyn så är det den här typen av lösningar som krävs.

---

<sup>8</sup> Samverkan för bättre välfärd, SKL. 2007

### 6.1.3 Hälsa skulle kunna sättas upp som en tillgångspost i balansräkningen

Precis som man kring fysiska investeringar gör en investeringsbudget då man till exempel bygger ett nytt kommunhus, och för upp investeringen som en tillgång i balansräkningen och som därefter avskrivs i takt med att resurserna förbrukas, så skulle man kunna göra precis likadant med preventiva eller rehabiliterande investeringar i hälsa och arbetsförmåga hos barn och unga.

Det förekommer ibland att beslutsfattare har en föreställning om att för att det ska vara möjligt att föra in en tillgång i en balansräkning så måste den vara konkret och handfast, som ett hus, en maskin eller en traktor.

Det man kanske glömmer är att inom det privata näringslivet, framförallt inom tjänstesektorn, används detta förfaringsätt tämligen regelbundet. Man bokför som tillgångar goodwill, varumärke eller kunskap, ofta skyddat i form av patent.

Immateriella tillgångar finns emellertid också inom den offentliga sfären. De regleras i lagen om kommunal redovisning (kapitel 6). Det finns regler för vilka de är, hur de ska bokföras och hur de ska avskrivas. Rådet för kommunal redovisning har i sina rekommendationer kring detta skrivit följande:

*”En immateriell tillgång*

*\* förväntas ge upphov till framtida ekonomiska fördelar, antingen i form av intäkter eller som kostnadsbesparingar,*

*\* är en resurs över vilken kommunen eller landstinget har kontroll vilket innebär förmåga att säkerställa att framtida ekonomiska fördelar kommer kommunen eller landstinget till del och att andras förmåga att få del av dessa fördelar kan begränsas,*

*\* har uppkommit till följd av inträffade händelser”.<sup>9</sup>*

Vi ser då att punkterna ett och tre ovan väl tillgodoses utifrån det preventiva perspektivet. Att tidigt ingripa och stödja Karins framtida liv är en identifierbar inträffad händelse – det vi tidigare kallat projekt ”Rädda Karin”. Den förväntas också ge framtida ekonomiska fördelar. Problemet är mellanpunkten. Så länge vi inte tillgriper kommunarrest kan vi inte till etthundra procent säkerställa framtida intäkter. Det kan ju vara så att Karin flyttar och att någon annan kommun får vinsterna. Om däremot försäkringskassan vore rehabaktören kommer saken i en annan dager så länge som Karin bor kvar i landet eller om vi såg kollektivet av kommuner som en bokföringsmässig helhet ur detta perspektiv – ett sorts nationellt kommunalförbund kring folkhälsa. Regelverket säger att en sådan tillgång ska redovisas i balansräkningen om:

*\* ”det är troligt att de förväntade framtida ekonomiska fördelar som kan hänföras till tillgången kommer att tillfalla kommunen eller landstinget,*

*\* tillgångens anskaffningsvärde kan beräknas på ett tillförlitligt sätt”.<sup>10</sup>*

Även här ser vi att anskaffningskostnaden tämligen enkelt går att beräkna – det är kostnaden för projektet ”Rädda Karin” – tydligt och konkret. Den första punkten säger att det ska vara troligt eller snarare sannolikt. Sannolikheter kan beräknas. Låt oss anta att vi vet hur stor andel av kommuninvånarna som flyttar, en uppgift som de flesta kommunerna har. Vi säger för exemplets skull

---

<sup>9</sup> [www.rkr.se](http://www.rkr.se), rekommendation 12.1

<sup>10</sup> [www.rkr.se](http://www.rkr.se), rekommendation 12.1

att 35 procent av alla Karin flyttar och resten bor kvar. Då får vi genast ett mått. Om prislappen på hennes eventuella utanförskap är 10 miljoner kronor blir det troliga värdet av att lyckas förhindra detta 6,5 miljoner kronor (65 procent av 10 miljoner kronor) för den berörda kommunen och dess aktörer.

Nu är vi naturligtvis medvetna om att vi tolkar regelverket till, och möjligen bortom, dess yttersta tänjbara gräns. Dock har lagstiftaren redan förutsett möjligheten att immateriella tillgångar i kommunerna ska kunna bokföras som en tillgång i den kommunala balansräkningen. Poängen med ovanstående resonemang är att det borde ligga i logikens riktning att även hälsa och arbetsförmåga hos invånarna skulle kunna ses som en kommunal tillgång.

#### 6.1.4 Kommunrevisionens tänkbara roll kring långsiktighet och helhetssyn

Hur harmonierar då det socioekonomiska synsättet med de formella granskningsfunktioner som finns för att följa upp kommunernas resursanvändning, det vill säga den kommunala revisionen? Så här formulerar sig två olika och tämligen representativa kommuner kring denna aspekt av det kommunala revisionsuppdraget;

*”Verksamhetsrevision eller förvaltningsrevision som det också kallas, är revision som utvärderar och prövar om verksamheterna drivs på ett ändamålsenligt sätt. Det innebär att revisorerna gör en bedömning av om verksamheterna håller god kvalitet och om resurserna utnyttjas effektivt.”<sup>11</sup>*

*”Granskningen skall genomföras med en sådan omfattning att revisorerna årligen kan bedöma för varje nämnd och styrelse att verksamheten bedrivs på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt.”<sup>12</sup>*

Kärnan i dessa formuleringar handlar om en effektiv resursanvändning. Med effektivitet brukar man mena att uppnå rätt resultat, av rätt kvalitet till lägsta möjliga kostnad. Frågan är bara med vilka ögon, utifrån vilken föreställningsram och med vilken världsbild man tar sig an denna uppgift. Om man utgår från det stuprörstänkande och det kortsiktiga budgettänkande vi tidigare diskuterat i denna rapport, är uppgiften ganska enkel. Då handlar det om att utifrån de mål fullmäktige angivit för en verksamhet uppnå dessa mål inom ramen för en tilldelad budget för det innevarande året.

Men om man, som vi argumenterar för i denna rapport, ser att detta i vissa fall leder till att den budgetbalans man på kort sikt uppnår på lång sikt leder till ett betydande resursslöseri (vid sidan av de mänskliga värden som går förlorade) så ligger det faktiskt inom ramen för kommunrevisionens uppdrag att påtala detta och driva frågan.

En grund för hur man i olika kommuner idag tolkar det kommunala revisionsuppdraget är, vid sidan av de lagar och förordningar som reglerar detta, den skrift som publicerats av SKL 2006 och av vilken det framgår följande;

*”Revisorerna har med detta uppdrag fått en roll att bidra i kommunens uppdrag för att uppnå målen för god ekonomisk hushållning.”<sup>13</sup>*

---

<sup>11</sup> Programförklaring av den kommunala revisionen i Göteborg, [www.goteborg.se](http://www.goteborg.se)

<sup>12</sup> Programförklaring av den kommunala revisionen i Lerum, [www.lerum.se](http://www.lerum.se)

<sup>13</sup> God revisionsred, SKL, 2006.

En lekmanrevision eller en förvaltningsrevision som utgår från begreppen helhetssyn och långsiktighet då man ska bedöma huruvida resurshushållningen är god eller inte skulle med dessa formuleringar som grund inte ha särskilt stora svårigheter att kritisera en nämnd eller förvaltning som kortsiktigt driver frågan om budgetbalans med långsiktiga stora kostnader och eventuella underskott som följd.

Precis som tanken att föra in hälsa och arbetsförmåga som en tillgång i den kommunala balansräkningen innebär även detta synsätt ett tankemässigt språng. Skillnaden är dock betydande. Då det gäller den kommunala revisionen skulle det sannolikt vara möjligt att redan idag inom ramen för nuvarande regelverk anlägga ett sådant synsätt. I grunden handlar det om val av perspektiv, politisk vilja och politiskt mod.

### 6.1.5 Sociala investeringar ett finanspolitiskt instrument i en lågkonjunktur?

Vi påstår alltså att man kan skapa helhetssyn kring klienten och att man kan skapa långsiktighet både i det konkreta agerandet och i styr- och uppföljningssystemen. Men detta frigör inte likviditet för att genomföra dessa sociala investeringar, i all synnerhet inte i en lågkonjunktur då alla kommuner ska skära i kostnaderna.

Ett samordningsförbund kring barn och unga skulle kunna vara ett steg på vägen, men man kan gå vidare. För att få lite hjälp kring detta låt oss gå till den nationalekonomiska konjunkturteorin. Denna teori föreskriver att i lågkonjunktur ska staten gå in och stimulera efterfrågan i ekonomin med hjälp av offentliga utgifter. Normalt sett brukar man skapa en mängd fysiska investeringar som broar, vägar, skolor etcetera. Tanken är att detta ska få fart på hjulen med hjälp av den köpkraft som uppstår hos dem som ska utföra dessa arbeten. Idealet för dessa arbeten är att de ska ha ett högt arbetskraftinnehåll och lite importinnehåll. Den finansiella injektionen ska inte läcka bort till utlandet eller kapitalmarknaden. Investeringarna ska dessutom på sikt skapa nytta för brukarna. Den ska inte heller undantränga andra aktörer på marknaden.

Precis dessa villkor är med god marginal uppfyllda kring sociala investeringar. De har både mindre importinnehåll och högre arbetskraftsinnehåll än fysiska infrastrukturinvesteringar. Dessutom ger de en betydande långsiktig avkastning och samhällsnytta. En möjlighet är alltså att med hjälp av statliga finanspolitiska medel inrätta en social investeringsfond. Hos denna fond kan man söka medel i lågkonjunktur för verksamheter som uppfyller följande krav:

- \* verksamheten ska vara av preventiv eller rehabiliterande natur och innehålla möjligheten till god framtida avkastning,
- \* verksamheten ska ha ett långsiktigt perspektiv,
- \* effekterna ska följas upp och mätas med någon form av socioekonomisk analys eller motsvarande,
- \* verksamheten bör innehålla inslag av samverkande natur där flera olika aktörer och myndigheter är involverade.

## 7. NEJ, DET GICK INTE SÅ ILLA SOM MAN KUNDE HA BEFARAT

### 7.1 Så här gjorde man

Nej, det gick inte så illa för Karin, utan det här är vad som i stället hände. I Karins kommun fanns det ett fungerande multikompetent team som inom skolans värld hade till uppgift att tidigt fånga upp barn

som riskerade att ramla utanför. Det gjorde att man tidigt såg och uppmärksammade Karins problem. Man upprättade tidigt goda relationer med Karins föräldrar och fick även Karins pappa att ta en större del av ansvaret. Vidare arbetade man med att stötta föräldrarna genom att etablera kontakt med andra föräldrar i liknande situation.

Man arbetade samlat i teamet kring Karin och hade tillgång till alla de kompetenser som behövdes. Det handlade om att förstå de underliggande problem Karin brottades med och att kunna bistå henne i konkreta situationer i vardagen och i skolan. På så sätt fick hon också hjälp att knyta kamratband med andra barn.

Skoltiden gick naturligtvis inte på räls. Det fanns svackor med mörka stunder då demonerna blev för starka för henne att hantera på egen hand. Insatserna från teamet med resursförstärkning från BUP gjorde att de blev allt glesare och Karins självskadebeteende avklingade efter hand. I andra årskurs på gymnasiet blev hon kär och fick en pojkvän. Det hela gjorde att Karin fullföljde både grundskola och gymnasium och som vuxen arbetar hon nu, efter ett antal mindre lyckade försök på andra arbetsplatser, deltid inom barnomsorgen.

## 7.2 Detta hade man gjort på strukturell nivå i kommunen

Hur blev då detta möjligt? I den tänkta kommun där Karin bor tror vi att man gjort följande saker:

- \* inspirerade av kommuner som Leksand, Upplands Väsby och Härryda har man skapat en organisation som baseras på helhetssyn kring barn och unga i stället för att tänka i sektorer och stuprör,
- \* inspirerade av kommuner som Nynäshamn och Norrköping har man skapat en social investeringsfond som finansiellt gör det möjligt att arbeta förebyggande,
- \* inspirerade av tankegångar från Örebro och Karlstad har man upprättat en socioekonomisk skuggbudget som gör det möjligt att följa upp och värdera de sociala investeringar som görs,
- \* inspirerade av den ledningsorganisation för samverkan som finns i Örnsköldsvik sedan många år har man också skapat en ledningsstruktur för att hålla samman alla de långsiktiga sociala investeringsprojekt man driver tillsammans med andra offentliga aktörer.

**Det krävs att man på en strukturell nivå omprövar organisationsformer, styrsystem, uppföljningssystem och sättet att leda för att långsiktigt bryta utanförskapet kring unga personer som Karin. Man måste skapa sociala investeringsresurser för att påbörja arbetet. Det finns idag ett flertal kommuner som redan arbetar så här. Till övriga vill vi bara skicka uppmaningen: ”Just do it!!!”**

Plats för anteckningar:

Plats för anteckningar:



Plats för anteckningar:

